

Zpráva o vývoji české společnosti 1989—1998

EDITOR JIŘÍ VEČERNÍK, VEDOUcí TÝMU PETR MATĚJŮ

ACADEMIA

Obsah

Předmluva (Jacques Rupnik)	11
Úvod: zpráva o společnosti	15
<i>Část první: Potenciál ekonomické změny</i>	
1 Trh práce a lidské zdroje	21
1.1 Přejít od řízeného k tržnímu hospodářství	23
1.2 Toky změn na trhu práce	26
1.3 Vývoj a struktura nezaměstnanosti po roce 1990	30
1.4 Strategie nezaměstnaných a problém marginalizace	37
1.5 Závěrem	41
2 Školský systém a rozvoj vzdělání	44
2.1 Vzdělání a životní úspěch	45
2.2 Kvantitativní a institucionální změny školského systému	48
2.3 Reforma obsahu a kvalita vzdělání	53
2.4 Přístup ke vzdělání u nás a ve světě	58
2.5 Závěrem	66
3 Kapitalistická obnova: privatizace a podnikání	69
3.1 Postup privatizace a účast občanů	70
3.2 Představy o privatizaci a její hodnocení	76
3.3 Manažeri a podnikatelé: kapitalistická expanze a její brzdy	82
3.4 Postoje k zaměstnání: jistoty, nebo samostatnost?	86
3.5 Závěrem	90

4 Česká rodina, sňatkový trh a reprodukční klima	92
4.1 Deformace věkové struktury	93
4.2 Sňatková tíseň	95
4.3 Návrat české rodiny do Evropy	99
4.4 Zvýšené náklady počátku rodinného života a trh s byty	104
4.5 Proměna reprodukčního klimatu jako součást kulturní změny	106
4.6 Závěrem	109

Část druhá: Ekonomické a sociální nerovnosti

5 Nerovnosti ve výdělcích, v příjmech a majetku domácností	113
5.1 Systémová změna: od rovnosti potřeb k tržní výkonnosti	114
5.2 Výdělky: posílení kvalifikačních rozdílů	116
5.3 Příjmy domácností: od reprodukčního k tržnímu modelu	121
5.4 Majetek: staré a nové zdroje nerovností	127
5.5 Legitimita nových rozdílů	130
5.6 Závěrem	134

6 Přerozdělování příjmů prostřednictvím daní a dávek	135
6.1 Příjmová rovnost, nebo ekonomická výkonnost?	136
6.2 Míra přerozdělení u nás a ve světě	139
6.3 Vývoj rozdělení daní a sociálních příjmů	142
6.4 Postavení středních tříd a daňové vědomí	148
6.5 Závěrem	154

7 Sociální mobilita a změny v životních šancích	156
7.1 Změny v míře zaměstnanosti: odliv pracovních sil	158
7.2 Vnitrogenerační mobilita: transformační start a jeho meze	161
7.3 Struktura mobilitních pohybů: role vzdělání a podnikání	164
7.4 Vnímání změn v životních příležitostech	168
7.5 Úloha lidského a politického kapitálu	174
7.6 Závěrem	178

8 Role trhu a vlády v očích veřejnosti	182
8.1 Dilemata ekonomické politiky v názorech Evropanů	183
8.2 Řád a veřejné statky, nebo sociální přerozdělování?	188
8.3 Svoboda ekonomiky a postoje české populace	191
8.4 Varianty sociální politiky v očekáváních občanů	196
8.5 Závěrem	201

Část třetí: Sociální a politická struktura

9 Obnova středních tříd a její politické souvislosti	205
9.1 Objektivní přístup: ekonomický a lidský kapitál	206
9.2 Subjektivní přístup: pocit příslušnosti a sdílených hodnot	208
9.3 Proměny v sociálním složení střední třídy	213
9.4 Politické orientace a volební preference	217
9.5 Závěrem	223
10 Sociální rozvrstvení a volební chování	225
10.1 Vývoj po roce 1989: od nestandardních voleb ke standardním	227
10.2 Tři pohledy na volby 1992 a 1996: levice, koalice a extremisté	229
10.3 Od podzimu 1996 do jara 1998: ve znamení posunu doleva	236
10.4 Volby 1998: vyrovnání sil levice a pravice	241
10.5 Závěrem	245
11 Názorová krystalizace a levicové posuny	247
11.1 Stabilní orientace, proměnlivé preference	249
11.2 Hodnotový a názorový posun doleva	252
11.3 Politická orientace jako důsledek volby	256
11.4 Levoprávní osa – nejdůležitější politický rozměr	260
11.5 Závěrem	266
12 Vývoj politických stran a jejich systému po listopadu 1989	269
12.1 Kladení základů: od listopadu 1989 do června 1990	270
12.2 Formování systému: od června 1990 do června 1992	273
12.3 Stabilizace systému: od června 1992 do června 1996	280
12.4 Vyvažování sil v systému: po volbách v květnu 1996	285
12.5 Závěrem	288
Závěr: výzvy a pasti transformace	291
Příloha	
A. Demografický vývoj zemí střední a východní Evropy	299
B. Ekonomický vývoj zemí střední a východní Evropy	305
C. Vybrané politické a sociální indikátory	314
D. International Social Survey Programme (ISSP)	323
E. Další použité výzkumy	336
F. Sociologický datový archiv	338
G. Projekt Sociální trendy	341
H. Definice sociálních tříd a sociálně-ekonomického statusu	344
Seznam zkratk	347
Seznam tabulek, grafů a rámečků	349
Literatura	355
Brief contents	364